

կը պարտուի և որուն պայմանը մահանալն է. ու մահը ոչ թէ բնական, այլ գերբնական՝ Աստուածային ոյժով կը չքանայ:

* * *

Երկու Ռուս կրօնական մտածողներ, Նշանակելի բաներ ըսած են կեանքի և մահուան մասին. այս երևոյթներուն առջև տարբեր յիտադեատիներու վրայ կեցած, տրամագծօրէն տարբեր ըմբռնողութեամբ տեկնելով զանոնք, մին՝ Ռօզանօֆ և միւսը Ֆետորօֆ:

Ռօզանօֆին համար, բոլոր կրօններն ալ երկու գլխաւոր խուճերու կը բաժնուին: Խուճերէն մին, մահուան իսկ միւսը կեանքի մասին կը խօսի: Միւսինդ ու մահը կեանքի ամենէն կարեւոր և Նշանակելի դէպքերն են, և անոնց փորձառութիւնը ունենալու ատեն է որ մենք Աստուծոյ զաղտփարը կ'իմանաք և կ'արժեւորենք:

Յուդայականութիւնը և գրեթէ բոլոր հեթանոս կրօնները, Ռօզանօֆին համար, ծնունդի կրօններ են, մինչ Գրիստոնէականութիւնը մահուան կրօնն է: Միւսինդ կրօնները, կեանքի կրօններ են, քանի որ կեանքը իր սկիզբը կ'առնէ ծնունդէն որ է ըսել սերնդագործութեամբ: Բայց Գրիստոնէականութիւնը ծնունդը չէ օրհնած, ոչ ալ սերընդագործութիւնը, այլ՝ հմայած է աշխարհը մահուան գեղեցկութեամբ: Ռօզանօֆ կեանքին համար կը պայքարի մահուան դէմ: Իր տեսակետով մահը կը չքանայ ծնանքով. ուստի կեանքը տեսապէս յաղթական է ծնանքով: Բայց այս պարագային մահը պարտեալ մըն է մի միայն նոր ծնունդի համար և ոչ թէ մեռնողին: Մեռնողը մահուան վրայ յաղթանակ մը նկատելը կարելիութիւն մը կը զառնայ երբ մենք անզգայ կը կենանք մարդո՞չ և անոր յաւիտեանական ճակատագրին դիմաց: Ռօզանօֆին համար գլխաւոր իրականութիւնը և կեանքը շարունակողը, ցեսակը և սեռն է (genus) և ոչ թէ անհատը: Մեռնողով սեռը կը յաղթէ անձին, տեսակը կը շարունակէ ինքզինքը ժամանակի անհունութեան մէջ, բայց անձն է որ կը մեռնի: Ուրեմն, ինչպէս կ'երեւի ըստինքեան, մահուան եղբրականութիւնը անձին համար է և ոչ թէ սեռին. անձը, այս պարագային փորձառութիւնը կը զգայ, անոր ամբողջ աստիճանութեամբ, երբ անձը

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎԱՆԲԵՐ

ՄԼԻՃՈՅ ՎԱՆԲ

ՏԵՂԱԿՐԱԿԱՆ. — Տարսնի սահմաններուն մէջ էր Մլիճի վանքը, Պապեոն գլեանկին մօտ: Վանքին անունը միշտ սեռական հսկող գրուած գտնուելուն՝ յայտնի է թէ ուղղականը Մլէճ էր յիշուի: Եկեղեցին շինուած էր յանուն Ս. Աստուածածնի:

ՊՍՏՄԱԿԱՆ. — Մլէճի վանքին ծագումը կը ֆնայ անծանօթ: Անոր յիշատակութեան կը հանդիպինք առաջին անգամ ԺԲ. դարուն վերջերը: Կը պատկանէր Պապեոնի իշխաններուն և կը նկատուէր անոնց դամբարանի վայրը: Իբրեւ Մլէճի վանքին վանահայր, ոմանք միաժամանակ նաև Տարսնի արքեպիսկոպոս, յիշուած կը զրոնենք հետեւեալները:

1. Ստեփանոս Արեպիսկոպոս, 1183-1198. — Ներկայ եղած է Լեւոն Ա. Թագաւորի օժման. — Սմբատ, էջ 111: Սիրուան, էջ 74: Սիրոն 1933, էջ 416:

գիտակից է ինքզինքին իբրեւ բանաւոր գոյացութիւն մը: Ի՞նչ դառն է խոստովանիլ թէ որքան ալ բարեւք ըլլայ նոր սերունդներուն կեանքը, անոնք չեն կրնար դարմանել անհանդուրժելի մահուան ողբերգութիւնը: Ռօզանօֆ իր այսկերպ արտայայտութեան մէջ ստոյգ է որ ոչինչ դիտել յարեանական կեանքի մասին. այս գիտակից է միայն անկերթ կեանքի արօցելին, որ կը գոյանայ սերնդագործութեամբ: Ու այս հասկացողութիւնը — տարօրինակ է ըսել — տեսակ մը սեռային համաստեանութեան կրօն է:

Ռօզանօֆ միւս կողմէ կը պնդէ թէ Գրիստոսով չէ օր մահը եկաւ այս աշխարհ, և թէ Գրիստոնէականութիւնը ոչ մահ և ոչ Գողգոթայ, այլ՝ Թարութիւն և կեանք: Այս ձևով Ռօզանօֆ փախչի կ'ուզէ սեռային կենսական բռնութիւնէն: Բայց գիտենք թէ սեռը իր անկեալ վիճակով, այս աշխարհի մէջ մահուան աղբիւրն իսկ է, և անշուշտ իրեն չէ արուած յաղթել մահուան:

(Շարձակելի՝ 2)

BERDIAEV

2. Կոստանդին Սպս. Բարձրբերդցի, 1221. — Որ բոլոր իշխաններուն և եպիսկոպոսներուն միաձայնութեամբ ընտրուեցաւ կաթողիկոս. — Միխայիլ Ասորի, Երուսաղէմ, 1871, էջ 516:

3. Տէր Գրիգոր Առաջնորդ, 1240. — Խաչայեան, Ձեռագիր տետր:

Հոս թաղուած է, 1258ին, Լեւոն իշխան, որդի Կոստանդին Պայլի, երիտասարդ տարիքի մէջ վախճանած. — Սիւ. էջ 74: Հեթում (Ա.) Թաղաւորի ժամանակ Կիլիկիա եղած է Միւհեաց Սարգիս եպիսկոպոսը և «պատիւ յուր՝ ընկալեալ ի նմանէ, և տեղի հանգստեան» զաւազ Մէլիւին. և բազումս ճգնեալ անք՝ գնաց ի սուրբ քաղաքն Երուսաղէմ. — Օրբէլեան, Բ. էջ 88-89:

Ըստ Սամուէլ Անեցիի մէկ յիշատակութեան, 1274ին թուրքերը գերեցին «զաւազ Միլիւնս և քնակիչներէն սպաննեցին վեց հոգի. — էջ 162:

4. Սեփանոս Արքեպս. Կրակցի, 1293-1320. — Որդի Ամբակումայ կամ Պակէի (+ 1301) և Ենոֆորի, Հայր Զապլունի (+ 1299), Ներսէսի (+ 1302) և Սիր Գրիգորի: Ան գրած է Նաւօրհնեաց Կանոն մը: Օրինակել տուած է, 1316ին, Աւետարան մը, Հարցի Լեւոն քահանայի, ընտիր զրչութեամբ և շքեղօրէն նկարադարձ, և կտակած է որ իր մահէն յետոյ ժառանգութիւն մնայ Աւագ Միլիւն սուրբ Աստուածածնին (Ձեռ. Ս. Յ. Թ. 1950). Նաև Յաճախապատում մը, որուն վրայէն կատարուած է այդ գրքին տպագրութիւնը, 1737ին, Կ. Պոլիս (Սիւ. էջ 74): Անանուն գրիչը կը վկայէ թէ արագումն ինչ յաւել սա յաւուրս իւրի սուրբ վանս Միլիւնոյ (Յաճիս. էջ մկ): Ան մասնակցած է, 1307ին, Սիրի մէջ զումարուած ժողովին (Ազգ. էջ 1784):

5. Վարդան Արքեպիսկոպոս, 1342. — Սիւ. էջ 271:

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ. — Փոքր է արդիւնքը որ հասած է մեղի Միլիւն վանքէն: Մանօթն հետեւեալները միայն.

Ա. — Յովսէփ Գրիչ. — Միլիւն Անապատին մէջ օրինակած է Աւեստարան մը, 1183 թուին. — Սիւն, 1933, էջ 416:

Բ. — Գրիգոր Գրիչ, 1198 թուին հոս պկած է օրինակել մէկ Աւեստարան, զոր աւարտած է Սկեռայի մէջ: Աւետարանին

ստացողն է եղած Ստեփանոս քահանայ. — Յիւլ. Ձեռագրաց, Ա. էջ 614:

Գ. — Կոստանդին Քահանայ, Մաղկող, Միլիւն մեծ խմբարանին մէջ ծաղկած է Աւեստարան մը, զոր օրինակած է Գրիգոր Քահանայ, 1240ին, «յոյխարհին Կիլիկիոյ», Տաթևի մեծահոգակաթոնէն ստարագրեալ Սարգիս եպիսկոպոսին համար. — Խաչայեան, Ձեռագիր տետր, ըստ որում մագաղաթեայ սոյն Աւետարանը 1921ին կը զբոնուէր Աջապահեան Մատթէոս էֆ. ի քով:

Դ. — Ստեփանոս Գրիչ, 1294-1307, որդի Կոստանդ Քահանայի. — Օրինակած է հետեւեալները.

1. — Մայր Մատեոս, 1294ին, կամ 1342ին, Տարսոնի և Միլիւն Արքեպիսկոպոս Վարդանի համար, որուն եզրայլը թորոս՝ փակեալն է Միլիւն սուրբ ուխտին (Ձեռ. Ս. Ս. Թ. 2673): Ձեռագրիս լեթիւ տետրին վերջին էջին ստորագր. (էջ 644) տարբեր մեղանով կը կարդացուի. «գրեց. չիւզ թ՛վ. Հայոցոյ: Սակաին նոյն թուականին իրբև արքեպիսկոպոս կը յիշուի Ստեփանոս Կրակցին իոկ Վարդան անունով եպիսկոպոս մը կը յիշէ Աիւան 1345 թուին (Սիւ. էջ 271):

2. — Մայր Մատեոս, 1294ին կամ 1297ին, Պակէի որդի Ստեփանոս Արքեպիսկոպոսին համար. — Tisserant, Codices Armeni, էջ 344-353:

3. — Յայնուրիւն Տեսլեանն Յովնանու, Պրոֆորոսի, 1307ին, Կոստանդին Քահանայի համար. — Հ. Ձ. Հիշատակարաններ, Լ. Ս. Ուշիկեան, էջ 53:

Ասոնց վրայ կրնանք աւելցնել նաև.

Ե. — Մատթէոս Քահանայ, Գրիչ, Միլիւն Անապատէն, աշակերտ Բարսեղ Վարդապետի, որ Աղբերջ վանքին (= Գլածորի) մէջ, ի սկզբ ձոր, օրինակած է.

1. — Հաւաքածոյ, 1283ին, Ներսէս Ռետորիի համար, որուն մօտ եկած է աշակերտելու. — Տաշեան. Թ. 571:

2. — Հաւաքածոյ, 1284ին, որուն ըստացողն է «Տաճաւիծ» [Տաճ Ալիծ յ], կին Կոստանդին Պայլի. — Տաճ. Թ. 382:

Մատթէոս Քահանայ իր այս երկու ընդօրինակութիւններուն յիշատակարանները գրած է չափաբերական տողերով, որոնք շատ քիչ կը տարբերին իրարմէ (Տե՛ս, Տաշ. էջ 1039 և 834):

Ն. ԵՊՍ. ՄՈՎԱԿԱՆ